

HEEMKUNDEKRING

De Heerlijkheid Oirschot

NIEUWSBRIEF december 2022

Voorwoord

In de voortdurende discussie over gemeentelijke herindeling komt de samenvoeging van de gemeenten Oirschot en Best steeds vaker aan de orde. Een cynicus zou zeggen: dit is de kans om een historische fout te herstellen, maar er zitten meer voordelen dan nadelen aan de hereniging van twee gemeenten die sinds de vroege middeleeuwen tot 1820 één bestuurlijke eenheid vormden.

Het grondgebied van de huidige gemeente Best was oudsher onderdeel van de vrije heerlijkheid Oirschot. De inwoners van Best waren dus altijd al óók Oirschottenaren.

Zij woonden in het oostelijk deel van de heerlijkheid, in de herdgangen Verrenbest (het verst van het centrum van Oirschot), Naastenbest (het meest dichtbij) en Aarle. Dat er altijd grote animositeit tussen de inwoners van Best en die van Oirschot zou hebben bestaan is een fabel: hoogstens hadden de Bestenaren soms problemen met de bestuurders van de heerlijkheid, waar overigens ook mensen uit Best deel van uitmaakten. Maar die problemen hadden de inwoners van de andere herdgangen, Spoordonk, Notel, Hedel en Straten, ook.

De onafhankelijkheid van Best in 1820 had vooral een praktische reden: Best lag aan de steenweg van Den Bosch naar Eindhoven (de huidige A2). Het bewaken van de openbare orde op deze belangrijke verbindingsweg tussen Noord en Zuid Nederland was van algemeen belang, en het gemeentebestuur van Oirschot zat in 1820 te ver van de weg om voor die openbare orde in te staan. En dus werd Best een onafhankelijke gemeente.

Het argument van afstand geldt uiteraard allang niet meer, en dus staat er weinig in de weg voor een hereniging na twee eeuwen. Uiteraard zijn de verhoudingen tussen de twee dorpen inmiddels wel veranderd. In 1820 had Oirschot 3801 inwoners, en Best 1744. Het inwoneraantal van Oirschot (zonder de Beerzen) bedraagt nu ongeveer 13.000, terwijl Best meer dan 30.000 inwoners heeft. Met het inwoneraantal van de Beerzen erbij zou de nieuwe gemeente bijna 50.000 inwoners tellen.

Maar er is nog een ander perspectief. Een wethouder uit Boxtel opperde niet lang geleden in de pers het idee van een fusie tussen de gemeenten Boxtel, Oirschot en Best. Drie plaatsen in de stedendriehoek 's-Hertogenbosch, Eindhoven en Tilburg die gezamenlijk ruim 80.000 inwoners tellen. Dat is evenveel als Meierijstad. Historisch gezien ligt die vereniging niet zo voor de hand. Boxtel werd in 1996 samengevoegd met Liempde. Ofschoon de Liempdenaren een sterke voorkeur hadden voor Sint-Oedenrode (als dat doorgegaan was had Liempde nu in de gemeente Meierijstad gelegen), en Boxtel en Liempde van oudsher in twee verschillende kwartieren van de Meierij van 's-Hertogenbosch lagen (Oisterwijk en Peelland) was er toch een sterke band: hertogin Johanna van Brabant schonk Liempde in

1391 aan ridder Willem van Merheim, heer van Boxtel, waardoor Boxtel en Liempde een personele unie werden. Boxtel, Oirschot en Best lagen dus eigenlijk tot aan de Franse tijd op wat je een driekwartierenpunt zou kunnen noemen: bij de Schutskuil aan de grindweg van Boxtel naar Oirschot lag de grens.

Boxtel, Oirschot en Best liggen tegenwoordig ook twee verschillende veiligheidsregio's, maar toch zijn er argumenten die pleiten voor een samenvoeging: de ruimtelijke ordening (met héél veel natuur en agrarisch gebied) komt overeen, alle basisvoorzieningen voor onderwijs en gezondheidszorg zijn aanwezig of binnen handbereik en er is een sterke basis van bijvoorbeeld sport-, culturele en historische verenigingen in alle drie de gemeenten aanwezig.

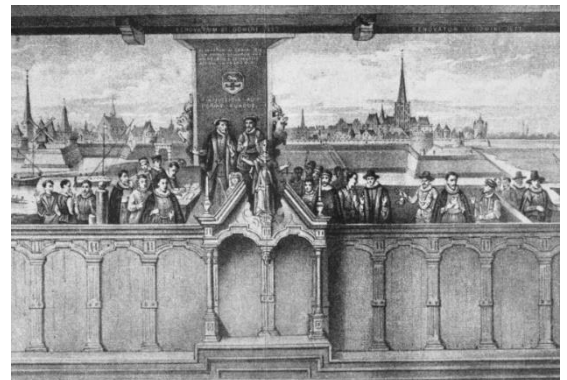
Blijkens de ingezonden reacties in de kranten raken steeds meer mensen enthousiast over het idee. Misschien is het ook de beste garantie om expansiedrift van de grote steden om ons heen te beteugelen, en de identiteit van de dorpen te bewaren. Aanval is de beste verdediging. Het is aan onze gemeentebestuurders om het initiatief te pakken. Aim for the stars and you will land on the moon.

Anton Neggers
Voorzitter

Donderdag 15 december a.s. **Lezing: "op alles wel ende rijpelijk gelet"** **Rechtspraak van de schepenbank**

"Sa lijff om lijff de ziel voor den duijvel; Ick sal Boxtel in brand steken",
roept Henrick Haren alias van Seumeren, als hij in 1693 met eenen oproerigen en vreveldoedigen geest op de publieke straat Michiel de Lavigne met een mes aanvalt. Hij wordt door de drossaard gearresteerd en voor de schepenbank aangeklaagd.

Schepenbanken hadden in de zeventiende en achttiende eeuw zowel een bestuurlijke als rechterlijke taak. Schepenbanken met zowel de lage als de hoge jurisdictie konden als rechter konden zowel in civiele zaken als in criminele procedures vonnissen, en zelfs lijfstraffen en de doodstraf opleggen. Schepenen waren leken, en geen juristen, en dus werden ze bij hun rechterlijke taak bijgestaan door onafhankelijke rechtsgeleerden.

In deze lezing schetst voorzitter Anton Neggers de achtergronden van de schepenrechtspraak aan de hand van procesdossiers en adviezen van schepenbanken in de Meierij. Tussen al het juridisch jargon door schetsen ze een bijzonder beeld van het dagelijks leven in de zeventiende en achttiende eeuw. De procesdossiers gaan onder meer over caféruzies, defloratie, roddel en achterklap, onbetaalde rekeningen, bedelarij, alimentatie, echtscheiding, stroperij en diefstal. Over katholieke en protestante notabelen, maar ook over de gewone mensen die genoodzaakt waren *den wegh van Regt innen te gaan*.

De lezing vindt plaats op donderdagavond 15 december 2022 in de Harmoniezaal van restaurant De Burgemeester in Oirschot en start om 20.00 uur. Voor leden van de heemkundekring is de lezing gratis. Ook andere bezoekers zijn van harte welkom tegen een vergoeding van € 5.-.

‘Wie zijn het langst lid van Heemkundekring De Heerlijkheid Oirschot’? 1^e aflevering in nieuwe reeks

In deze reeks worden leden die al lang lid zijn van onze heemkundekring even in de spotlights gezet via een interview waarin ze vertellen over hun belevenissen bij de kring.

Interview met Jacques en Alda van de Ven

Met een bosje bloemen ging ik op pad om een bezoekje af te leggen bij Jacques en Alda van de Ven die al heel lang lid zijn van heemkundekring ‘De Heerlijkheid Oirschot’. Ik werd hartelijk ontvangen met een kopje koffie in ‘brocant servies met saksisch motief’ en er ontspoon zich een genoeglijk gesprek over hun jaren bij de heemkundekring

Even voorstellen?

Jacques en Alda van de Ven zijn beide geboren Oirschottenaren. Ze zijn nu gepensioneerd en waren voorheen allebei actief in het onderwijs, Jacques (72 jaar) als wiskundeleraar bij het Kempenhorst college en Alda (70 jaar) als docent Nederlands in het volwassenenonderwijs. Beiden zijn ze al jaar en dag lid van heemkundekring ‘De Heerlijkheid Oirschot’.

Hoe lang ben je al lid van de heemkundekring en hoe kwam je daartoe?

Jacques gaf aan dat bij hem het kwartje viel toen hij op de Mulo een leraar geschiedenis boeiend hoorde vertellen over de heemkunde. Hij werd daarna lid van de heemkundekring en een jaar of wat later in 1967 was hij al actief als penningmeester.

Alda had ook al vroeg interesse voor het heemgebeuren toen ze op de kweekschool zat, die destijds in de Koestraat in Oirschot was gevestigd. Zij werd lid van de kring in 1974, ze had toen al ‘kennis’ aan Jacques, zoals ze dat vroeger zo mooi noemden, misschien hielp dat ook ‘n handje mee.

Overigens hebben zij allebei de interesse voor het verleden van huis uit meegekregen. Zo verzamelde de vader van Jacques al antiek gereedschap dat bij oude beroepen werd gebruikt en de ouders van Alda waren geboren vertellers van volksverhalen. De interesse van Jacques in oude stenen pijpjes en die van Alda in het Oirschots dialect hebben ze dan ook niet van een vreemde.

Is er veel veranderd in de heemkundekring in al die jaren?

Ja er is veel veranderd! Zo herinnert Jacques zich dat er in Oirschot actief naar archeologische vondsten werd gezocht. Zo zijn er toen in 1995 restaurant de Zwaan afbrandde aldaar sporen gevonden van een oude citerne, een waterkelder, wat er op duidde dat daar ooit een brouwerij gevestigd was.

En Alda denkt met genoeg terug aan de lezingavonden die zij in de 70er jaren voor de heemkundekring organiseerde toen ze bij de kring actief was als secretaris. In die tijd was er minder vertier en de avonden waren voor de leden echt een uitje waarbij ook de nazit aan de bar in trek was!

Ze herinneren zich ook nog levendig de jaarlijkse Pelgrimstocht naar de Heilige Eik met 'Onnozele Kinderen' en het treffen daarna bij 'De Nachtegaal'.

Maar er is ook veel hetzelfde gebeven zoals de studiereizen naar historisch boeiende plaatsen in Nederland en België waar ze vaak aan deelnamen. Zo ging de eerste grote studiereis in 1980 naar Westerloo en waren ze daar in 2018 weer te gast. En dan de 'Brabantse Heemdagen'! Die zijn er nog steeds maar het karakter daarvan is sterk veranderd. Destijds startten die dagen als heuse werkkampen waar deelnemers met de schop de grond in gingen op zoek naar sporen uit het verleden! Dat is nu wel even anders.

foto met o.a. Alda als secretaris bij de heemkundekring

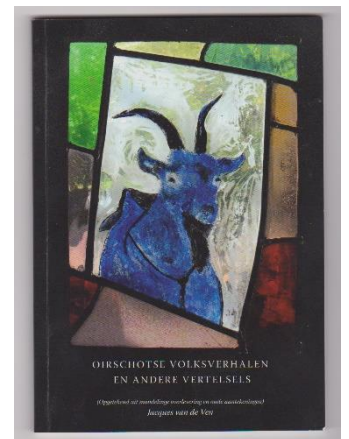
Wat waren hoogtepunten tijdens je lidmaatschap van de kring?

Dat waren er veel! Zo staat Alda en Jacques de viering van het 50-jarig bestaan van de heemkundekring in 2001 nog helder voor de geest met de receptie vol gasten van allerlei heemkundekringen uit Brabant. Ook de Archeologische studiedagen in Boxtel, een reis naar Mechelen en Aarschot om daar o.a. de oude koorbanken te bewonderen, de serie 'Verhalen in glas in lood in Oirschot' waar de heemkundekring aan bijdroeg, etcetera. Kortom te veel om op te noemen.

Een van de mooiste wapenfeiten vindt Jacques het verwerven van een heemzetel in de Straatnamencommissie. Nog steeds vraagt de Gemeente onze heemkundekring om advies bij het bepalen van geschikte namen voor nieuwe straten in Oirschot en dat advies geeft Jacques graag!

Alda noemt als een recent hoogtepunt de leergang Oirschotlogie waar ze samen met Leon Vingerhoeds in 'echt Orskots' lezingen hield over dialect en volksverhalen. Net als Ineke Strouken vindt ook Alda dat het dialect onderdeel is van ons immaterieel erfgoed.

Overigens is ook Jacques zeer gesteld op oude verhalen, zo gaf hij in 2018 de bundel 'Oirschoste volksverhalen en andere vertelsels' uit.

Aan welke activiteiten van de heemkundekring neem je tegenwoordig actief deel?

Alda en Jacques nemen nog volop deel aan activiteiten van de heemkundekring. Hiervoor werd al het advies van Jacques inzake straatnamen genoemd alsmede de cursus Oirschotlogie waar Alda om gezondheidsredenen jammer genoeg mee moest stoppen.

Onlangs gaven ze op de Open Monumentendagen in Oirschot samen met Ria van Kollenburg en Leon Vingerhoeds nog presentaties in het Oirschots dialect. Ook namen ze in oktober jl. samen met andere heemkundefleden en Oirschottenaren deel aan een reis naar Premosello in Italië op uitnodiging van nazaten van Giovanni Castione, de 16 jarige marskramer die hier in 1838 zo noodlottig om het leven kwam.

Alda en Jacques zijn ook trouwe bezoekers van de lezingen en daarnaast zit Alda nog in de jury voor de Heemprijs die onze kring jaarlijks uitreikt. En als de reis niet te ver is nemen ze ook graag deel aan een interessante studiereis.

Heb je nog een wens of advies voor de toekomst van de heemkundekring?

Nee, Alda en Jacques hebben geen specifieke wensen of adviezen en zouden willen zeggen: 'Het is goed zo. Ga zo voort!'

Ze zijn heel tevreden over onze heemkundekring en alle activiteiten die zij organiseert. Het is een actieve kring! Ook op ons mooie erfgoedcentrum de 'Ravenpoort' in de Dekanijstraat in Oirschot zijn ze trots. Al zouden er misschien wat meer jongere mensen lid mogen worden. Wellicht dat wat jongere sprekers op de lezingen zoals laatst Hanneke Coolen-Colsters met de boeiende lezing 'Oost-indisch Doof' daarbij kunnen helpen. Stiekem toch een klein advies? Nee hoor, alleen maar een tip. 😊

Maria van Deutekom, bestuurslid heemkundekring 'De Heerlijkheid Oirschot'

Uitgaven en mededelingen

- 1) Onze heemkundekring heeft een facebookaccount. U kunt ons vinden op:

- 2) Nieuws over de heemkundekring kunt u vinden op de website via deze link:

www.deheerlijkheidoirschot.nl

- 3) Heeft u al op TV een aflevering gezien van de serie over het Rampjaar van 1672? Overal zijn lovende recensies te lezen over deze documentaire van het rampjaar dat 350 jaar geleden plaats vond. Via NPO Start is de serie nog te zien!

- 4) Erfgoed Brabant start in jan 2023 met de cursus 'Regionale geschiedenis in Brabant', met 14 colleges, deels live/deels online, van prof.dr. Arnoud-Jan Bijsterveld, prof.dr. Jos Swanenberg e.a. Kosten €120,-. inl. boek 'Verhalen van Brabant. Geschiedenis en erfgoed in tien tijdvakken' van Jan van Oudheusen. Inschrijven per mail via: info@erfgoedbrabant.nl

- 5) Er is een 5^e boek uit in de serie "Best bekeken" over de veelal recente geschiedenis van Best. Te verkrijgen in de heemkamer van erfgoedvereniging 'Dye van Best', zaterdags van 10-14 uur, in Prinsenhof in Best. 10 jan. as. staat bij 'Dye van Best' de lezing 'Oude en nieuwe dansen' van Jos Selsig op het programma. Opgeven kan via secretariaat: secretariaatdvb@gmail.com

Erfgoedcentrum De Ravenpoort

De Heemkamer is weer geopend

Iedere maandag kunt u hier van 18.30 tot 21 uur terecht.

Voorlopig wordt 1 avond per week als openingstijd gehandhaafd.

U kunt ook op afspraak in de Heemkamer terecht via een mailtje aan het secretariaat.

Daarnaast is de heemkamer als proef ook overdag geopend.

Iedere 2^e woensdag van de maand kunt u er van 10.30 tot 12 uur terecht.

Woensdagochtend 14 december is de eerstvolgende keer.

Er blijft behoefte aan gastheren en gastvrouwen, die de bezoekende leden willen ontvangen. Mocht u geïnteresseerd zijn in dit leuke werk, neem dan contact op met Marina Pasmans. Ook mensen die een poetskarweitje op zich willen nemen kunnen dit aan Marina doorgeven. Dat kan via mail: marinapasmans@hotmail.com (of telefonisch: 06-2072104).

Activiteitenkalender najaar 2022 + vooraankondiging 2023

(Let op: Tussentijdse wijzigingen zijn mogelijk!)

Lezingen najaar 2022:	
Do 15 december 2022	Lezing: 'op alles wel ende rijpelijk gelet', Rechtspraak van de schepenbank. Harmoniezaal De Burgemeester
Vooraankondiging 2023:	
30 maart 2023	Jaarvergadering in café het Vrijthof